

5.7.2005, 7.7.2005, 8.8.2005, 10.8.2005 ja 11.8.2005

1895/4/03, 2247/4/03, 97/4/04, 103/4/04 ja 1933/4/04

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Iisa Suhonen

VANKILALÄÄKÄRIN MENETTELY KESKUSHERMOSTOON VAIKUTTAVIEN LÄÄKKEIDEN ALASAJOSSA (seloste)

Kantelijat arvosteliivat vankiloiden lääkäreitä siitä, että lääkärit olivat lopettaneet lääkityksen tai muuttaneet sitä tapaamalla potilasta. Kyse oli bentsodiatsepiineista, pääasiallisesti keskushermostoon vaikuttavista nk. PKV-lääkkeistä, joita kantelijat olivat käyttäneet useita vuosia.

Selvitysten mukaan neljässä tapauksessa vankilalääkäri oli päättänyt potilaan lääkityksen lopettamisesta tai muuttamisesta sairaanhoitajan yhteydenoton perusteella ilman, että lääkäri olisi tavannut henkilökohtaisesti potilasta tai tutustunut potilasta koskeviin potilasasiakirjoihin. Yhdessä tapauksessa vankilalääkäri oli tavannut potilaan vastaanotolla, jolloin lääkitystä oli muutettu ja tarkoituksena oli ollut, että potilas tulisi kuukauden kuluttua vastaanotolle, jolloin olisi päätetty lääketerapiaohjelmasta. Lääkäri oli päättänyt kuitenkin vieroitusohjelman alkamisesta ilman, että potilas oli käynyt vastaanotolla. Lääkitystä koskevia päätöksiä ei ollut myöskään perusteltu potilasasiakirjoissa.

Terveysturvakeskus totesi antamissaan lausunnoissa, että bentsodiatsepiinit soveltuivat farmakologisten ominaisuuksiensa vuoksi erityisesti väärinkäyttöön. Sen vuoksi niiden määräämisessä oli noudatettava erityistä huolellisuutta ja varovaisuutta. Lääkkeen määrääjällä oli vastuu siitä, että lääkehoito oli lääketieteellisesti perusteltua ja potilaalle turvallista.

Terveysturvakeskuksen mukaan vankeinhoidon potilasasiakirjoista ei ilmennyt, että kantelijoilla olisi todettu sellaista psyykkistä sairautta tai häiriötä, jonka hoitamiseksi pitkäkestoinen bentsodiatsepiinilääkitys olisi ollut lääketieteellisesti perusteltua. Kantelijoilla oli esiintynyt tai esiintyi päihteiden väärinkäyttöä ja päihderiippuvuutta. Näin ollen oikeusturvakeskus piti perusteltuna, että kantelijoiden kohdalla oli pyritty pidättäytymään bentsodiatsepiinien määräämisestä. Bentsodiatsepiinilääkityksen purkaminen oli tapahtunut oikeusturvakeskuksen mukaan asteittain yleisen hoitokäytännön mukaisesti eikä kantelijoilla ollut esiintynyt vakavia vieroitusoireita. Oikeusturvakeskus katsoi kuitenkin, että vankilan lääkärin olisi tullut pyrkiä sopimaan lääkehoidosta yhteisymmärryksessä potilaan kanssa tai ainakin kertomaan siitä hänelle. Tapauksessa, jossa oli kyse kuukauden kuluttua aloitettavasta vieroitusohjelmasta, oikeusturvakeskus katsoi, että lääkärin olisi tullut tavata ennen ohjelman määräämistä potilas henkilökohtaisesti, kuten oli ollut tarkoitus.

Apulaisoikeusasiamies Rautio totesi kannanottonaan mm. seuraavan.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain mukaan potilasta oli hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Apulaisoikeusasiamies ei pitänyt potilaslain mukaisena menettelyä, että lääkitys lopetettiin tai että sitä muutettiin ilman, että asiasta keskusteltiin potilaan kanssa. Potilaan käynti vastaanotolla vasta lääkityksen lopettamisen tai muuttamisen jälkeen ei apulaisoikeusasiamiehen mielestä vastannut sitä, mitä potilaslaissa oli tarkoitettu sillä, että potilasta oli hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Myöskään potilaslain 5 §:ssä mainittua informaatiovelvollisuutta ei voitu apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan täyttää, jos potilaan hoitoa muutettiin yksipuolisesti lääkärin määräyksellä näkemättä tai kuulematta potilasta.

Tapahtumahetkellä voimassa olleen lääkkeiden määräämisestä annetun sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen mukaan lääkäri sai määrätä lääkkeitä vain henkilölle, jonka lääkityksen tarpeesta hän oli varmistunut omalla tutkimuksellaan tai muulla luotettavalla tavalla. Asetuksessa ei ollut erikseen tarkennettu, mikä oli sellainen muu luotettava tapa, jolla lääkäri voi potilasta tutkimatta varmistua lääkityksen tarpeesta. Tilannetta oli siten arvioitava tapauskohtaisesti. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan potilasasiakirjoihin tutustuminen voisi olla sellainen muu luotettava tapa, jolla lääkäri voi joissakin tilanteissa potilasta tutkimatta varmistua lääkityksen tarpeesta. Tällainen tilanne saattoi tulla vankilassa kyseeseen esimerkiksi silloin, jos vankilan lääkäri piti lääkityksen arvioimista tarpeellisena, mutta potilas kieltäytyi tulemasta vastaanotolle lääkityksen tarpeen arvioimiseksi.

Apulaisoikeusasiamies piti ymmärrettävänä, että vankilassa voitiin joutua varsinkin uuden vangin kohdalla arvioimaan vankilajärjestyksen kannalta ongelmallisena koetun lääkityksen tarpeellisuutta. Tällöin voitiin päätyä lopettamaan jokin lääkitys tai vaihtamaan lääkitys toiseen. Apulaisoikeusasiamies piti tätä hyväksyttävänä silloin kun kyseessä oli lääketieteellisesti perusteltavissa ollut hoitoratkaisu. Vankilan peruslääkevalikoima tai vankilassa omaksuttu "hoitokäytäntö" ei kuitenkaan saanut ratkaista sitä, mikä oli lääketieteellisesti perusteltu lääkitys yksittäisen potilaan hoidossa. Apulaisoikeusasiamies totesi lisäksi, että myös vankeinhoidon terveydenhuoltohenkilökuntaa koskivat potilaslain säännökset eikä niiden noudattamatta jättämistä voitu perustella resurssien puutteella.

Apulaisoikeusasiamies viittasi Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen lausuntoon todeten, että lääkityksen asteittainen lopettaminen ei ollut vaarantanut kantelijoiden terveyttä sillä tavoin, että lopettamista sinänsä olisi voitu pitää lainvastaisena. Apulaisoikeusasiamies katsoi kuitenkin, että menettelyssä ei ollut otettu huomioon potilaslain säännöksiä potilaan itsemääräämisoikeudesta ja informoinnista. Apulaisoikeusasiamies kiinnitti myös vankilan lääkäreiden huomiota siihen, että lääkkeen lopettamista koskeva päätös olisi tullut perustella potilaskertomuksessa (sosiaali- ja terveysministeriön asetus potilasasiakirjojen laatimisesta sekä niiden ja muun hoitoon liittyvän materiaalin säilyttämisestä).

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 2 momentin nojalla apulaisoikeusasiamies Rautio saattoi vankilan lääkärien tietoon moittivan käsityksensä vastaisen varalle edellä esitetystä lainvastaisesta menettelystä.